

Szkoła a rynek pracy – wprowadzenie

Problematykę zawartą w niniejszej publikacji sytuujemy w przestrzeni wielowymiarowej i bardzo zróżnicowanej. Perspektywy i uwarunkowania społeczno-edukacyjnego potencjału szkoły oraz nieustannie transformującego się rynku pracy zostały ujęte w kilka kluczowych obszarów analizy, to znaczy: ucznia, nauczyciela, szkoły, systemu wsparcia pedagogicznego, rynku pracy oraz doradztwa zawodowego.

Zmienność, nieprzewidywalność i złożoność współczesnego świata stawiają przed człowiekiem trudne wyzwanie sprostania jego wymaganiom, jednak najtrudniejsze zadanie przypada edukacji. Powstają bardzo ważne pytania: Jak przygotować młodych ludzi do życia w niepewności? W jakie kompetencje wyposażać młodych ludzi, by potrafili radzić sobie w świecie gwałtownych zmian? Jakie umiejętności praktyczne, wiedza czy dyspozycje będą niezbędne, by odnaleźć się w przyszłości, tej tradycyjnej i cyfrowej? Nadmienić należy, że w polskich szkołach wciąż dominuje model edukacji nieodpowiadający potrzebom współczesności i przyszłości. „Szkoła nie kształtuje potrzeb uczenia się, bo nie respektuje istniejących już w tym zakresie potrzeb uczniów. Nie zajmuje się organizowaniem warunków do samodzielnego uczenia się, do kształcenia przez działanie, w toku którego kształtowane są obok wiedzy strategie myślenia i działania, poczucie sprawstwa i kontroli poznawczej nad rzeczywistością, motywacja wewnętrzna i – co najważniejsze – wartości¹”. Autorzy tekstów zawartych w niniejszym opracowaniu podejmują ważne z tego punktu widzenia problemy w ujęciu teoretycznym i badawczym oraz poszukują implikacji w zakresie społeczno-edukacyjnego potencjału szkoły i jej powiązań z rynkiem pracy.

Kluczowym celem sformułowanym w niniejszym opracowaniu jest ukazanie specyfiki i uwarunkowań zależności zarysowującej się między szkołą i jej potencjałem a rynkiem pracy. Cytując za Zdzisławem Wołkiem:

¹ S. Dylak, *Koniec „nauczania” czy nowy paradygmat dydaktyczny*, w: *Paradygmaty współczesnej dydaktyki*, red. L. Hurło, D. Klus-Stańska, M. Łojko, Kraków 2009, s. 43.

nabywanie kompetencji zawodowych wymaga edukacji, która zazwyczaj realizowana jest w trakcie nauki szkolnej oraz poprzez doświadczenia uzyskiwane w czasie wykonywanej pracy. Niegdyś, w czasie gdy rzeczywistość zawodowa nie była tak zmienna jak obecnie, przygotowanie do pracy zawodowej przebiegało w sposób uporządkowany, usystematyzowany. [...] Nie jest to już jednak powszechnie występującą prawidłowością. Edukacja ma charakter sieciowy, doświadczana jest indywidualnie zarówno jeśli chodzi o jej poziom i treść, jak też jest indywidualnie rozłożona w czasie. Uczący się coraz powszechniej sami decydują o tempie i zakresie uczenia się².

Tak w sferze edukacji, jak i rynku pracy mamy do czynienia z silną indywidualizacją wszelkich zachodzących tu procesów. Nieustannie pogłębiająca się cyfryzacja świata skutkuje wzrostem dostępu do wiedzy, podniesieniem aspiracji edukacyjno-zawodowych młodzieży oraz zmianą charakteru współczesnego rynku pracy. Oczekuje się, że zarówno w sferze edukacji, jak i rynku pracy promowana będzie określona sylwetka jednostki uczącej się i pracującej. Jej charakterystyka obejmuje postawy przedsiębiorcze i innowacyjne, otwartość na zmianę i elastyczność w sposobach radzenia sobie z nią, umiejętność dostrzegania szczegółów i jednocześnie patrzenia całościowego, adaptacyjność, prorozwojowość i realną umiejętność całowyciowego uczenia się. Ewa Solarczyk-Ambrozik podkreśla, że nowym także zadaniem – powstałym w związku ze zmianami społeczno-gospodarczymi – jest edukacja w warunkach niepewności i dla niepewności:

W czasach radykalnej zmiany gospodarczej i technologicznej szczególnie system kształcenia zawodowego staje przed zadaniem, jak rozwijać kształcenie zorientowane na praktykę, nie mając jasnych punktów odniesienia i nie znając perspektyw zatrudniania. [...] Jednym ze sposobów realizacji tego zadania jest przybliżenie kształcenia zawodowego do rzeczywistości przedsiębiorstw i lokalnych rynków pracy, a także zorientowanie programów i metod szkolenia na kształtowanie umiejętności i sprawności, zarówno technicznych, jak i społecznych, umożliwiających jednostkom radzenie sobie z niepewnością³.

Układ i struktura pracy wynikają z założonej i ujętej w tytule zależności między społeczno-edukacyjnym potencjałem szkoły a rynkiem pracy. Zostały wyodrębnione dwie duże części, z których pierwsza dotyczy przestrzeni współczesnej szkoły kształtującej jej społeczno-edukacyjny potencjał, druga natomiast edukacyjnego wymiaru rynku pracy. Część pierwsza opracowania składa się z **16 rozdziałów**, a część druga obejmuje **15 tekstów**. W holistycznym ujęciu poszczególne rozdziały przedstawiają obszerne ujęcie problematyki wraz z uwzględnieniem

² Z. Wołk, *Alternatywność dróg do pracy i zawodu w poprzemysłowym społeczeństwie*, w: *Całowyciowe uczenie się jako wyzwanie dla teorii i praktyki edukacyjnej*, red. E. Solarczyk-Ambrozik, Poznań 2013, s. 241.

³ E. Solarczyk-Ambrozik, *Wyzwania współczesnego świata a praktyka oświaty dorosłych*, w: *Oświata dorosłych*, red. E. Solarczyk-Ambrozik, K. Przyszczypkowski, Poznań–Toruń 1999, s. 12.

indywidualnego podejścia każdego z autorów, zarówno w wymiarze teoretycznym, praktycznym, jak i badawczym. Teksty przygotowane zostały przez, łącznie, **34 Autorki i Autorów** w roku 2019 oraz na początku 2020.

Część pierwszą niniejszego tomu, obejmującą wielowymiarowe ujęcie społeczno-edukacyjnego potencjału szkoły, otwiera rozdział autorstwa **Eugeniusza Piotrowskiego**. Autor koncentruje się wokół problematyki związanej z pracą i rozwojem uczniów zdolnych w aspekcie rozwoju społecznego. Podkreśla, że wytyczne ministerialne nie przekładają się na działania w dziedzinie praktyki szkolnej. Wskazuje to zatem na potrzebę działań systemowych, które zobowiązywałyby szkoły i nadzór oświatowy do działań na rzecz pracy z uczniami zdolnymi i uzdolnionymi. Na zakończenie Autor zwraca uwagę na rolę nauczyciela w kierowaniu rozwojem kapitału indywidualnego i społecznego uczniów zdolnych.

Nawiązując do refleksji podjętej przez Eugeniusza Piotrowskiego, **Sonia Wawrzyniak**, jako autorka kolejnego tekstu, także podkreśla znaczenie wspierania uczniów w odkrywaniu ich indywidualnych możliwości i zdolności. Działania te są istotne w przygotowaniu ich do radzenia sobie z wyzwaniami edukacyjnymi i zawodowymi. Artykuł stanowi analizę zagadnień dotyczących wspierania uczniów w odkrywaniu ich potencjału, szczególnie na etapie dokonywania wyborów życiowych na przykładzie, realizowanego w latach 2017-2019 w szkołach podstawowych i gimnazjach, projektu: *Uczeń z pasją – kompleksowe wsparcie uczniów szkół podstawowych w wyborze optymalnych ścieżek edukacyjnych i zawodowych*.

O zasobach uczniów jako fundamencie ich rozwoju osobistego i zawodowego pisze również **Patrycja Wesołowska**. Podkreśla ona istotę procesu odkrywania zasobów dzieci i młodzieży oraz ich kształtowania i rozwijania, co stanowi odpowiedź na pojawiające się dylematy związane z tym, jak prowadzić współczesnych uczniów w kierunku satysfakcjonującego rozwoju osobistego i zawodowego. Autorka dokonała szczegółowej analizy literatury przedmiotu wokół kluczowych kategorii pojęciowych, wskazując tym samym na potrzebę ich dalszych eksploracji. Wyraźnie podkreśla, że w obliczu opisywanych w tekście uwarunkowań życia młodego człowieka współczesna edukacja to zadanie szczególnie wymagające, gdyż zdaje się nie przystawać do obecnych realiów i wymaga transformacji.

Wspieranie indywidualnego potencjału uczniów wyraźnie koreluje z kolejnym tekstem, przygotowanym przez **Sylwię Jaskulską**, na temat relacji rówieśniczych, rozumianych jako jedno z kluczowych źródeł wsparcia w procesie przekraczania progu szkolnego. Autorka zwraca uwagę na ogromną rolę relacji i przyjaźni w rozwoju nastolatków i nastolatków oraz prezentuje wyniki badań własnych dotyczących wsparcia rówieśniczego w sytuacji przejścia z jednego szczebla edukacji na kolejny. Na zakończenie Autorka podkreśla, że stosowanie takich form wsparcia okazuje się skuteczne i warte zastosowania w polskich szkołach.

Agata Matysiak-Błaszczyk oraz **Barbara Jankowiak** w swoim opracowaniu podejmują z kolei dyskusję na temat kompetencji wychowawczych, które pozwoliłyby na efektywne oddziaływania profilaktyczne, wychowawcze i wspierające rozwój młodzieży podejmującej zachowania ryzykowne. Autorki dokonały charakterystyki zachowań ryzykownych młodzieży w świetle literatury oraz kompetencji, cech i zachowań nauczycieli potrzebnych w pracy z młodzieżą przejawiającą takie zachowania. W podsumowaniu zwrócono uwagę na fakt, że postawa wyrażająca akceptację i wsparcie może pozwolić młodemu na efektywne radzenie sobie z trudnościami okresu dojrzewania oraz sprzyja zmniejszaniu się nasilenia zachowań ryzykownych, co powinno znaleźć swoje odzwierciedlenie w ofercie społecznej, przygotowanej przez wychowawców.

Kamila Słupska podkreśla, że współczesna młodzież egzystuje w nieustannej presji, która jest efektem funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie i związanych z tym wymagań. Pozostaje coraz mniej czasu na refleksję i spojrzenie na życie z dystansem, a kategorią nadrzędną staje się sukces, co skutkuje rozdwojeniem postaw życiowych młodego pokolenia na planowanie krótkofalowe i myślenie perspektywiczne. Autorka koncentruje się w swoim opracowaniu na wynikach badań własnych, poszukując odpowiedzi na pytania dotyczące czynników ułatwiających i utrudniających realizację pasji współczesnej młodzieży. W konkluzjach Kamila Słupska podkreśla znaczenie równowagi pomiędzy poszczególnymi sferami egzystencji. Pielęgnowanie zainteresowań, wzbudzanie pasji może być wartościowym antidotum na zmęczenie codziennością.

Przedmiotem opracowania przygotowanego przez **Łukasza Ratajczaka** uczyniono problematykę odporności psychicznej dzieci i młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem możliwości jej kształtowania oraz rozwijania zwłaszcza w środowisku szkolnym. Obszar ten ze względu na edukacyjny i wychowawczy charakter stanowi ważną przestrzeń wypracowania i wzmacniania kompetencji odpornościowych dzieci i młodzieży, co w opinii Autora sprzyja przeciwdziałaniu występowania nieprawidłowości w funkcjonowaniu w różnorodnych sferach życia i tym samym ochronie zdrowia psychicznego. Opracowanie przygotowano na podstawie analizy literatury przedmiotu, ujęcia statystycznego oraz analizy dostępnych wyników badań. W podsumowaniu Autor podkreśla znaczenie szkoły jako placówki edukacyjnej w kształtowaniu i rozwijaniu odporności psychicznej młodych ludzi.

Istotny temat wychowania do samodzielności dziecka z wadą lub chorobą serca podjęła **Joanna Jarmużek**. Celem opracowania jest przedstawienie specyfiki funkcjonowania dziecka z wadą lub chorobą serca oraz jego rodziny w oparciu o analizę literatury przedmiotu. Autorka podkreśla, że wychowanie w sposób elastyczny i adaptacyjny ułatwi dziecku radzenie sobie z własną niepełnosprawnością oraz zdobycie kompetencji w radzeniu sobie z nowymi wyzwaniami. W kolejnych częściach opracowania prezentuje procesy i rządzące nimi mechanizmy w adapta-

cji dziecka do choroby i rodziny do chorego dziecka. Charakteryzuje wychowanie dziecka z ograniczeniami sprawności w kontekście rozwoju psychospołecznego Erika H. Eriksona, wskazuje na style wychowania dziecka z niepełnosprawnością oraz opisuje specyfikę wychowania sytuacyjnego.

Opracowanie przygotowane przez **Marię Porzucek-Miśkiewicz** koresponduje ściśle z problematyką podejmowaną przez wyżej wymienionych Autorów, gdyż dotyczy zadań pedagoga szkolnego we współczesnej szkole. Autorka dokonała charakterystyki zadań realnych i założonych, stawianych przed pedagogami szkolnymi, wymienia pożądane cechy i kompetencje osób ubiegających się o to stanowisko oraz wskazuje na ogromną złożoność pracy w tym zawodzie. W opinii Autorki wiele marzeń, potrzeb i oczekiwań ma szansę wygrać w zderzeniu z rzeczywistością, jeśli pedagog będzie autentyczny i będzie pełnił rolę inspiratora, innowatora oraz refleksyjnie i kreatywnie podejdzie do swojej pracy.

Warto w tym miejscu podkreślić, że jednym z ważniejszych celów pracy pedagoga szkolnego jest dbałość o harmonijne kształtowanie się tożsamości dzieci i młodzieży. **Paulina Peret-Drażewska** podejmuje się opracowania tego istotnego tematu, poszukując odpowiedzi na pytanie: W jakim stopniu współczesna młodzież szkół średnich przejawia cechy sprzyjające funkcjonowaniu w zastanych warunkach socjokulturowych? Czyni to w oparciu o analizę koncepcji *syndromu umysłowości nowoczesnej* i wyników badań własnych. Autorka formułuje wniosek końcowy, stwierdzając, że młodzież stanowi aktywny podmiot perspektywnych zmian, gdyż wykazuje ona cechy przynależne do syndromu umysłowości nowoczesnej.

Sylwia Polcyn podjęła się charakterystyki elementu współczesnej kultury popularnej wśród młodzieży, jaką jest *teen drama*, rozumiana jako seriale o życiu i problemach wieku dorastania. Autorka w swoim opracowaniu pisze o szansach i zagrożeniach wynikających z wpływu mediów na postrzeganie przez młodego człowieka świata, jego system wartości i kształtowanie się tożsamości. Ogromną rolę w tym zakresie spełnia odpowiednio dobrana i realizowana edukacja medialna, informacyjna oraz cyfrowa.

Nad potencjałem kompetencji informatycznych (cyfrowych) studentów kierunków pedagogicznych pochyla się kolejna autorka – **Marta Dobrzyniak**. Publikacja wskazuje, że potrzebne są nowe formy kompetencji, w tym kompetencji cyfrowych. Zyskuje na znaczeniu wsparcie cyfrowe i wirtualne w edukacji. Zaprezentowane w rozdziale wyniki badań kompetencji cyfrowych studentów pomagają w zrozumieniu stopnia ich opanowania i sprzyjają refleksji dotyczącej wyzwań z tym związanych. W podsumowaniu Autorka wskazuje, że samoocena kompetencji informatycznych sprzyja uświadomieniu sobie wyzwań związanych z kształceniem kadr pedagogicznych w obliczu zmieniających się trendów edukacyjnych.

W swoim opracowaniu **Agnieszka Barczykowska** poszukuje odpowiedzi na istotne pytania: Jakie znaczenie dla funkcjonowania szkoły mają przekształcenia społeczno-demograficzne, powiązane z procesem gentryfikacji, oraz w jaki sposób szkoły próbują sobie radzić z doświadczanymi zmianami? Głównymi obszarami zainteresowań Autorki są z jednej strony – proces gentryfikacji oraz jego znaczenie i wpływ na kierunki przeobrażeń szkół, a z drugiej – rola samej szkoły w tym procesie. Prezentowana refleksja opiera się na szczegółowej analizie literatury przedmiotu oraz sformułowaniu ciekawych wniosków w podsumowaniu. Autorka podkreśla, że szkoła jest instytucją, której zadaniem jest minimalizowanie negatywnych konsekwencji zmian, jakie wpisane są w proces gentryfikacji.

Ciekawą wizję szkoły „złowionej we własne sieci” prezentuje **Mariusz Przybyła**, ogniskując swoje rozważania wokół kształcenia tradycyjnego i komplementarnego. Autor podkreśla, że współcześnie wykorzystanie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie kształcenia nie stanowi jedynie wyzwania, a warunek konieczny do podnoszenia efektywności i jakości w edukacji. Współczesna szkoła jest istotnym elementem globalnej sieci, w której edukacja nie jest już tylko zdefiniowana tradycyjnymi perspektywami przywiązania do jednego czasu, miejsca i przestrzeni. Autor podkreśla, że współcześnie „jesteśmy uczestnikami procesu niosącego głębokie zmiany w edukacji”, czego świadomość powinni mieć przede wszystkim pedagodzy i nauczyciele. W praktyce polskich szkół należy zmieniać to, czego i w jaki sposób uczymy, nie ograniczając się jedynie do zakupywania komputerów, dobrego dostępu do sieci i dostarczenia oprogramowania. Autor rozumie wykorzystanie nowoczesnych technologii w edukacji jako zarówno bezpośredni kontakt nauczyciel-uczeń, jak i czyste formy e-learningowe oraz formy mieszane. To również kształcenie tradycyjne, wspierane i uzupełniane rozwiązaniami zdalnymi, czyli kształcenie komplementarne.

Marta Kędzia i Katarzyna Sadowska prezentują w swoim opracowaniu tematykę profesjonalnego kształcenia muzycznego, ujętego w perspektywie historycznej. Opisywana przez Autorki problematyka dotyczy zmian zachodzących w strukturze szkół muzycznych w zależności od reorganizacji systemu szkolnictwa ogólnego. W zaprezentowanej refleksji podkreślono, iż doświadczenia edukacyjne wyniesione z przeszłości dostarczają wiedzy niezbędnej do rozwoju współczesnego modelu kształcenia. Autorki dokonują szczegółowej analizy literatury dotyczącej historycznych uwarunkowań i zmian struktur w obszarze profesjonalnego kształcenia muzycznego, co stanowi ciekawą prezentację podjętej w książce tematyki potencjału edukacyjno-społecznego szkoły.

Kolejna Autorka – **Emilia Grzesiak** – w swoim opracowaniu zwraca uwagę na wyzwania w obszarze edukacji STEM, która jest rozumiana jako jedna z najbardziej widocznych i znaczących tendencji kształcenia, stanowiących swoistą odpowiedź na zarysowujące się współcześnie potrzeby społeczno-gospodarcze. Autor-

ka podkreśla, że inwestowanie w cztery fundamentalne obszary wiedzy (*Science, Technology, Engineering i Mathematics*) oraz ich efektywne poznawanie i wykorzystywanie zgodnie ze współczesną użytecznością pozwala wyposażyć młode pokolenia we właściwe kompetencje, które przysłużą się do budowania gospodarki opartej na wiedzy oraz optymalizacji procesów związanych z rozwojem danego kraju. W opracowaniu zaprezentowano także przykładowe oferty i propozycje realizowane w ramach obszaru kształcenia STEM oraz podkreślono wagę dalszego doskonalenia procesu uczenia się w tym nurcie.

W drugą część niniejszej książki – dotyczącą zróżnicowanych obszarów relacji między rynkiem pracy a szkołą – wprowadza rozdział **Ewy Solarczyk-Ambrozik**, prezentujący problematykę doradztwa zawodowego i poradnictwa karierowego, ujętych w kontekście współczesnych wyzwań. Autorka podkreśla, że zapotrzebowanie na doradztwo zawodowe sytuować należy w tle szerszych wyzwań dotyczących zarówno systemu oświatowego, rynku pracy, jak i życia we współczesnym świecie z wyraźnie zarysowanymi trendami indywidualizacji życia społecznego, orientacji na jednostkowy sukces i równoczesnym zagrożeniem marginalizacją społeczną osób niepotrafiących sprostać coraz to nowym wyzwaniom. W sytuacji, w której odpowiedzialność za kierowanie własną karierą przesunięto wyraźnie na jednostkę, szukanie efektywnych sposobów wsparcia w budowaniu stabilnej tożsamości edukacyjno-zawodowej znajduje swoje rozwiązanie w adekwatnej ofercie doradztwa zawodowego i poradnictwa karier.

Proaktywność jako strategia doświadczania sukcesu w karierze to problematyka podjęta przez **Agnieszke Cybal-Michalską**. Autorka pisze, że wizja świata ciągłych fluktuacji, idee podważające istnienie kompetencji kariery „raz na zawsze” akcentują potrzebę skupienia uwagi na zagadnieniu „proaktywności”. Jednostka nieustannie wykazująca otwartość na uczenie się, nabywanie nowych umiejętności i uczestniczenie w kilku równoległych ścieżkach rozwojowo-karierowych, zdecydowanie odmiennie od tradycyjnego będzie interpretowała sukces zawodowy. Autorka prezentuje bogatą i szczegółową analizę literaturową dotyczącą znaczenia i rozumienia pojęcia sukcesu w odniesieniu do specyfiki karier w niestabilnej i płynnej rzeczywistości. W podsumowaniu Autorka zaznacza, że wielość, sfragmentaryzowanie, zmienność i złożoność form organizacji życia społecznego wpływają na zmiany w percepcji rozwoju kariery i przewyciężenie napięcia pomiędzy doświadczeniami przeszłości a możliwościami przyszłości.

Odnosząc się do refleksji zawartych w dwóch pierwszych rozdziałach, a traktujących o wyzwaniach współczesności, **Monika Christoph** prezentuje sytuację młodych na rynku pracy, lokując to zagadnienie wokół następujących kategorii pojęciowych: rynek pracy – pracodawcy – młodzież – kompetencje – szkoła. Autorka podkreśla, że przygotowanie uczniów do przejścia z systemu edukacji na rynek pracy jest jednym z kluczowych zadań szkoły. Zważywszy na fakt, że aktualnie

mamy do czynienia z indywidualnymi projektami ścieżek edukacyjno-zawodowych młodzieży oraz niejednoznaczną i nieciągłą sytuacją na rynku pracy, najbardziej potrzebną kompetencją współczesności staje się *employability*, czyli zdolność do bycia zatrudnionym przez całe życie. Pojawia się w tym kontekście także kategoria kompetencji wyróżniających się na rynku oraz transferowalnych, które odpowiednio ukierunkowane mogą przyczynić się do osiągania subiektywnie pojmowanego przez młodzież sukcesu zawodowego, a także stanowić odpowiedź na oczekiwania współczesnych pracodawców.

„Edukacja, w tym zagadnienia dotyczące potencjału szkoły, a także rynek i przyszłość pracy to kategorie niezwykle dynamiczne [...]. Można w nich ciągle szukać nowych inspiracji” – twierdzi Autorka kolejnego tekstu dotyczącego współczesnej edukacji i rynku pracy przyszłości. **Renata Tomaszewska** w prezentowanym rozdziale poddaje refleksji zagadnienia wynikające z obustronnych relacji: edukacja szkolna a rynek pracy. Swoje rozważania koncentruje wokół podwójnej dychotomii i zestawia ze sobą kluczowe pojęcia. Z jednej strony szkoła vs. kryzys zasobów ludzkich, a z drugiej strony praca jutra vs. kompetencje przyszłości. Przygotowanie uczniów do wejścia na rynek pracy oraz tworzenie przestrzeni inspirującej ich do twórczego, nieustannego rozwoju, to – zdaniem Autorki – kluczowe zadania współczesnej szkoły.

Nawiązując do istotnych i bazowych zadań szkoły, **Małgorzata Rosalska** zarysowuje potrzebę rozwoju doradztwa zawodowego w szkołach podstawowych, skupiając swoją uwagę głównie na zależności między systemowo założonymi celami a realnymi wyzwaniem pojawiającymi się w rzeczywistości szkolnej. W tym kontekście zaprezentowane zostały ramy organizacyjne realizacji doradztwa na omawianym etapie edukacyjnym, przesłanki zarysowane w ministerialnym, aktualnie obowiązującym dokumencie oraz kluczowe elementy, które mogą warunkować efektywność realizacji doradztwa zawodowego w szkołach podstawowych.

Zagadnienia związane z poradnictwem zawodowym w systemie edukacji obejmują także **Magdalena Piorunek** i **Joanna Nawój-Połoczańska**. Autorki rozdziału koncentrują swoje rozważania między postulatami a realiami poradnictwa, analizując kluczowe kategorie pojęciowe w ramach omawianego tematu. Na wstępie odwołują się do zmiany paradygmatu poradnictwa, który zarysowuje się na linii od poradnictwa zawodowego do poradnictwa karier. Ten aspekt wyraża się w przemieszczaniu punktów ciężkości między działaniami interwencyjnymi doradcy a prewencją, profilaktyką, promocją rozwoju jednostki i jej kapitału kariery. W dalszej kolejności Autorki charakteryzują edukacyjną rzeczywistość w kontekście zadań doradztwa zawodowego, odwołując się do reformy struktury szkolnictwa i treści programowych z 2017 roku oraz do autorskich badań o charakterze retrospektywnym (lata 2017-2018), których celem była identyfikacja niezrealizowanych oczekiwań edukacyjnych studentów w toku kształcenia, a istotnych z ich

punktu widzenia. W podsumowaniu podkreślono, że poradnictwo kariery może stanowić systemowe rozwiązanie, zapobiegające wykluczaniu młodych ludzi z rynku pracy i uczące ich odpowiedzialnego tworzenia scenariuszy życiowych. Świadomość tego postulatu, jak wskazują Autorki tekstu, zyskujemy w Polsce stopniowo i ciągle poszukujemy efektywnych sposobów wprowadzania go w rzeczywistość edukacyjną.

Autorka kolejnego rozdziału pochyła się nad problematyką działań, jakie powinna podejmować współczesna szkoła, aby przygotować uczniów do satysfakcjonującego życia osobistego i edukacyjno-zawodowego. **Magdalena Barańska** twierdzi, że szkoła powinna zapewniać uczniom i rodzicom wsparcie metodyczno-informacyjne w zakresie (re)projektowania przyszłości edukacyjno-zawodowej uczniów i sama być organizacją uczącą się, a nie tylko organizującą procesy kształcenia. Odpowiednie przygotowanie uczniów do życia – rozumiane jako przygotowanie do świadomego i odpowiedzialnego funkcjonowania w społeczeństwie – spowoduje, że jednostka będzie zdolna do efektywnego i satysfakcjonującego działania na rynku pracy. W podsumowaniu Autorka zaznacza, że działania szkół w szerszym ujęciu powinny być wyznaczane przez potrzeby jednostek i aktualizowane w oparciu o bieżące badania oraz trendy społeczno-gospodarcze.

Joanna Kozielska w swoim opracowaniu wyraźnie kontynuuje tematykę transycji ze szkoły uczącej zawodu na rynek pracy w kontekście aktualnych wymagań kompetencyjnych i scenariuszy przyszłości pracy. Głównym punktem odniesienia Autorka czyni rzeczywistość, w której funkcjonuje uczeń szkoły branżowej. Wyraźnie podkreśla, że w tym kontekście istnieje potrzeba dopasowania ofert edukacyjnych szkół zawodowych do potrzeb rynku pracy, a także nieustannego podnoszenia kwalifikacji i kompetencji kadry nauczycielskiej. Zdaniem Joanny Kozielskiej jest to istotny warunek pomyślnego sfinalizowania procesu transycji.

Autorka kolejnego rozdziału – **Małgorzata Mikut** – podjęła się analizy ciekawego zagadnienia, jakim jest potrzeba samorealizacji na studiach wyższych, ujętej w kontekście wymogów studiów i rynku pracy. Opracowanie ma charakter badawczy, odnoszący się do charakterystyki i krytycznej interpretacji obszarów zaangażowania życiowego studentów Uniwersytetu Szczecińskiego z 2016 roku. Formułując wnioski z badań, Małgorzata Mikut stwierdza, że czas studiowania to bardzo istotny okres zdobywania wielu nowych doświadczeń, poznawania świata i jego uwarunkowań, który zdaje się być tym bogatszy, im bardziej świadomie i zgodnie z zainteresowaniami wybieramy kierunek studiów. Niepokojący dla Autorki jest fakt niskiego zaangażowania studentów w sferę życia społecznego i działalność wolontariacką, co może oznaczać ich wyraźną orientację na wymagania rynku pracy i podporządkowaną temu karierę zawodową.

W tematykę podejmowanych przez współczesną młodzież aktywności oraz zróżnicowanych orientacji zaangażowania życiowego wpisuje się kolejny tekst –

Lucyny Myszk-Strychalskiej. Autorka charakteryzuje młodzież z grupy NEET oraz poszukuje odpowiedzi na pytanie: Co sprawia, że w obliczu trudnej, zmiennej i niejednoznacznej rzeczywistości część młodych wykazuje się aktywnością, sprawczością i przedsiębiorczością w działaniu, a część z nich popada w apatię i stan tzw. nicnierobienia. Młodzież z grupy NEET jest bardzo zróżnicowana, co stanowi niemałe wyzwanie w procesie opracowywania propozycji aktywizacji edukacyjnej i zawodowej dla jej przedstawicieli. W podsumowaniu Autorka podejmuje się jednak tego wyzwania, charakteryzując kolejno propozycje rozwiązań w sferze edukacji, przypisując im wyraźną wartość profilaktyczną.

Przedmiotem opracowania przygotowanego przez **Annę Mańkowską** jest kształcenie moralności uczniów chińskich. Zaprezentowano w nim ciekawe zagadnienia związane z edukacją moralną, realizacją programu nauczania na wszystkich szczeblach edukacji oraz innymi działaniami kształtującymi moralność obywateli w Chinach. Autorka wyjaśnia chiński model kształtowania moralności obywateli, przywołując koncepcję „rankingu obywateli”/„systemu kredytów społecznych” i wyjaśnia ich znaczenie dla mentalności społeczeństwa chińskiego. W tym kontekście charakteryzowane są również szkolne i pozaszkolne formy kształcenia moralnego. Anna Mańkowska podkreśla, że motywacją do napisania tekstu były autorskie wywiady przeprowadzone ze studentami chińskimi, a ich interpretację przedstawia z perspektywy pedagoga badającego edukację w perspektywie kulturowej.

W pracy **Katarzyny Ludwikowskiej** podjęta została problematyka doradztwa edukacyjno-zawodowego w kontekście dwóch ujęć: behawiorystycznego i konstruktywistycznego. W myśl Autorki te segmenty działalności doradczej stanowią system naczyń połączonych. Po dokonaniu analizy obu koncepcji Autorka dochodzi do wniosku, iż pożądany model kształcenia powinien być wsparty na przesłankach o charakterze konstruktywistycznym, gdyż sprzyja on ukształtowaniu jednostki zgodnie z założeniami cywilizacji XXI wieku. Reasumując, Katarzyna Ludwikowska stawia tezę, stwierdzając, że konstruktywistyczny model realizacji procesów edukacyjnych, w tym procesów w obszarze szkolnego doradztwa zawodowego, sprzyja zarówno uczniom, jak i nauczycielom. Wprawdzie te formy oddziaływań dydaktycznych wymagają większego zaangażowania ze strony nauczyciela-doradcy zawodowego i uczniów, jednak przynoszą zdecydowanie bardziej adekwatne do rzeczywistości efekty, odzwierciedlające się w skutecznej realizacji założonych celów.

Celem artykułu **Eweliny Szczechowiak** jest zwrócenie uwagi na potencjał doradztwa zawodowego w rzeczywistości szkolnej, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów tematycznych wpływających na rozwój jednostki oraz na jej wybory edukacyjno-zawodowe. Ważnym aspektem w tekście, który został poruszony przez Autorkę, jest przystosowanie adolescentów do dynamicznych zmian w sferze

zawodowej. Zwrócono uwagę na zasadność koncepcji całościowego uczenia się jako nieodzownego rozwoju kompetencji kluczowych w nowoczesnej gospodarce. W podsumowaniu Ewelina Szczechowiak zwraca uwagę na zwiększające się wymagania dla poradnictwa zawodowego w kontekście zmieniającego się współcześnie rynku pracy oraz wymagań i oczekiwań młodzieży. W obliczu tych wyzwań wyłania się potrzeba wsparcia, którego źródło tkwi w edukacyjno-społecznym potencjale szkoły oraz – związanej z nim silnie – ofercie doradztwa zawodowego.

Celem artykułu przygotowanego przez **Annę Oleszczyk** jest ukazanie działań szkoły związanych z doradztwem edukacyjno-zawodowym w zakresie wspierania uczniów w wyborach dalszego kierunku kształcenia w oparciu o współpracę z partnerem, jakim jest poradnia psychologiczno-pedagogiczna. Odwołano się tu do strategii planowania przyszłości Magdaleny Piorunek, koncepcji młodzieży własnego życia Marii Czerwińskiej-Jasiewicz oraz teoretycznego modelu kształtowania się orientacji przyszłościowej człowieka autorstwa Janusza Trempały i Larsa Malmberga. Przybliżono także istotne obszary w podejmowaniu tak ważnej decyzji i przedstawiono działania poradni wspomagające uczniów w tym procesie.

Hubert Tomkowiak w swoim opracowaniu skupia się na zarysowaniu zależności między modelem edukacji a wymaganiami współczesnego rynku pracy, opierając swoje rozważania na dwóch przeciwstawnych formach działań: współzawodnictwie i współpracy. Autor podkreśla, że zaufanie i współpraca są jednymi z najważniejszych elementów gospodarki trzeciej fali w myśl koncepcji Alvina Tofflera. Zarysowuje się wyraźna konieczność budowania już od najmłodszych lat umiejętności z nimi związanych, gdyż stanowią one przymioty indywidualne jednostek, warunkujące z kolei ich efektywne funkcjonowanie we współczesnym społeczeństwie. Autor w swojej refleksji podkreśla, że nie wiadomo, jakie modele życia, edukacji i pracy czekają nas w przyszłości, więc warto promować wśród młodych ludzi umiejętność odpowiedzialnego podejmowania decyzji oraz bycie samodzielnym, gdyż są to uniwersalne cechy przydatne w każdym środowisku.

Z uwagi na zróżnicowany charakter tekstów zawartych w publikacji, łączących wiedzę w zakresie edukacji szkolnej i akademickiej, niniejszą monografię Redakcji dedykują zarówno środowisku naukowemu, jak również praktykom – nauczycielom, wychowawcom, pedagogom, szkolnym doradcom zawodowym – na co dzień urzeczywistniającym społeczno-edukacyjny potencjał szkoły.

Monika Christoph, Sonia Wawrzyniak